

1968-06-30 – SS Paulus VI – Motu Proprio ‘Sollemnis Professio Fidei’**LITTERAE APOSTOLICAE
MOTU PRORIO DATAE****SOLLEMNIS PROFESSIO FIDEI**

A PAULO VI PONT. MAX. PRONUNTIATA ANTE BASILICAM PETRIANAM DIE XXX MENSIS IUNII ANNO MCMLXVIII, ANNO A FIDE VOCATO, ET SAEC. XIX A MARTYRIO SS. PETRI ET PAULI APP. COMPLETIS

PAULUS PP. VI

Venerabiles Fratres ac dilecti Filii,

1. Sollemni hac Liturgia concludimus sive commemorationem saeculi XIX post martyrium a sanctis Petro et Paulo Apostolis factum, sive annum, quem a fide appellavimus. Hunc scilicet annum eo consilio sanctis Apostolis commemorandis dicavimus, non solum, ut constantissimam voluntatem Nostram testemur incorrupte fidei *depositum custodiendi* (1), quod nobis ipsi tradiderunt, sed etiam ut propositum nostrum confirmarem eandem fidem ad vitam hoc tempore referendi, cum Ecclesiae in hoc mundo peregrinandum est.
2. In praesenti Nostrum esse putamus iis christifidelibus publicas persolvere gratias, qui invitationibus Nostris respondentes, id effecerunt ut annus a fide nuncupatum summam ubertatem acciperet, tum ad verbum Dei penitus adhaerentes, tum in multis consortionibus professionem fidei renovantes, tum fidem ipsam perspicuis vitae christianae testimoniis comprobantes. Quare dum praesertim Fratribus Nostris in Episcopatu, omnibusque catholicae Ecclesiae filiis gratissimum declaramus animum Nostrum, ipsis Apostolicam Benedictionem Nostram impertimus.
3. Porro Nostrarum esse partium existimamus mandatum conficere a Christo delatum Petro, cuius Nos, licet meritis longe inferiores, successores sumus: ut nempe in fide *confirmemus fratres* (2). Quam ob rem, etsi exiguitatis Nostrae conscii sumus, maxima tamen animi vi, quam a mandato Nobis tradito ducimus, professionem fidei facturi sumus, atque formulam a verbo *credo* incipientem sumus pronuntiaturi, quae, quamvis definitio dogmatica vere proprieque non sit nominanda, tamen formulam Nicaenam, quoad rerum summam, repetit, nonnullis adhibitis explicationibus, quas spirituales nostrae huius aetatis condiciones postulant: formulam dicimus immortalis traditionis Ecclesiae sanctae Dei.
4. Quod dum facimus, probe novimus quibus perturbationibus, ad fidem quod attinet, nunc temporis quidam hominum coetus commoveantur. Qui quidem affectionem mundi sese penitus mutantis non effugerunt, in quo tot veritates vel prorsus negantur, vel in controversiam vocantur. Immo vel nonnullos catholicos homines videmus aut mutandarum, aut novandarum rerum quadam quasi cupiditate capi. Ecclesia sane ad officium suum pertinere putat, nisus non intermittere, ut arcana Dei mysteria, unde in omnes tot salutis fructus manant, etiam atque etiam perspiciat, pariterque securitatis aetatis hominibus aptiore cotidie ratione proponat. Sed simul maximopere cavendum est ne, dum necessarium investigandi officium usurpatur, christianae doctrinae veritates labefactentur. Quod si fiat — videmusque, pro dolor, hodie id reipsa fieri — perturbationem et dubitationem fidelibus multorum animis afferat.
5. Ad hanc rem quod spectat, summi est momenti animadvertere, praeter id quod observabile est, scientiarumque ope recognitum, intelligentiam a Deo nobis datam *id quod est* attingere posse, non vero tantummodo significationes subiectivas structurarum, quas vocant, et evolutionis humanae conscientiae. Ceterum recolendum est, illud ad interpretationem seu ad hermeneuma pertinere, ut, verbo, quod pronuntiatum est, observato, intellegere et discernere studeamus sensum textui cuidam subiectum, non vero hunc sensum ad coniecturae arbitratum quodammodo novare.
6. Attamen ante omnia Spiritui Sancto firmissime confidimus, qui est *anima Ecclesiae*, et theologicae fidei, in qua Corporis mystici vita nititur. Cum profecto non ignoremus homines verba exspectare Christi Vicarii, propterea sermonibus et homiliis, quas Nobis persaepe habere placet, eorum expectationem explemus. Sed hodierno die opportunitas Nobis offertur sollemnius verbum proferendi.
7. Itaque hoc die, a Nobis electo ad concludendum annum a fide appellatum, atque in hac celebratione sanctorum Petri et Pauli Apostolorum, summo Deo viventi obsequium professionis fidei deferre volumus. Atque quemadmodum olim Caesareae Philippi Simon Petrus, duodecim Apostolorum nomine, praeter hominum opiniones, vere Christum Dei viventis Filium professus est, ita hodie tenuis eius Successor, universaeque Ecclesiae Pastor, nomine totius populi Dei,

vocem suam intendit, ut firmissimum testimonium divinae Veritati dicat, quae ideo Ecclesiae est credita, ut eam omnibus gentibus nuntiet.

Hanc autem Nostram fidei professionem satis et expletam et expressam esse volumus, ut apta ratione necessitati luminis satisfaciamus, qua tot fideles homines premuntur, iique omnes qui in mundo — ad quemcumque spiritualem coetum pertinent — Veritatem conquirunt.

Ad gloriam igitur omnipotentis Dei et Domini nostri Iesu Christi, fiducia in auxilio Sanctissimae Virginis Mariae et beatorum Petri et Pauli Apostolorum collocata, ad utilitatem spiritualemque progressionem Ecclesiae, nomine omnium sacrorum Pastorum et christifidelium, plenaque vobiscum, Fratres ac Filii dilectissimi, communione, nunc hanc fidei professionem pronuntiamus.

PROFESSIO FIDEI

8. Credimus in unum Deum, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, Creatorem rerum visibilium — cuiusmodi est hic mundus ubi nostram brevem degimus vitam — rerumque invisibilium — cuius generis sunt puri spiritus, quos etiam angelos appellamus (3) — itemque Creatorem, in unoquoque homine, animae spiritualis et immortalis (4).

9. Credimus hunc unicum Deum ita absolute unum esse in sua sanctissima essentia, ut in ceteris suis perfectionibus: in sua omnipotentia, in sua scientia infinita, in sua providentia, in sua voluntate et caritate. *Ille est qui est*, ut ipse Moysi revelavit (5), ille est *Amor*, ut nos Ioannes Apostolus docuit: (6) ita ut duo haec nomina, *Esse et Amor*, ineffabiliter divinam eandem expriment Illius essentiam, qui seipsum nobis manifestare voluit, quique *lucem inhabitans inaccessibilem* (7) est in seipso super omne nomen, superque omnes res et intelligentias creatas. Deus unus potest nobis suis rectam plenamque impertire cognitionem, seipsum revelans uti Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, cuius nos, hisce in terris in obscuritate fidei, et post mortem in sempiterna luce, ad aeternam vitam participandam per gratiam vocamur. Mutua vincula, ex omni aeternitate Tres Personas constituentia, quarum unaquaeque est unum idemque Esse divinum, sanctissimi Dei sunt intima beataque vita, quae infinite omne id superat, quod nos modo humano intellegere possumus. (8) Gratias tamen divinae bonitati agimus, quod quam plurimi credentes coram hominibus nobiscum Unitatem Dei testari possunt, quamvis mysterium sanctissimae Trinitatis non cognoscant.

10. Credimus igitur in Deum, qui in omni aeternitate generat Filium, credimus in Filium, Verbum Dei, qui ab aeterno gignitur, credimus in Spiritum Sanctum, Personam increatam, qui ex Patre Filioque ut sempiternus eorum Amor procedit. Ita in tribus Personis divinis, quae sunt *coaeternae sibi et coaequales* (9), vita et beatitudo Dei plane unius quam maxime abundant et consummantur, summa cum excellentia et gloria Essentiae increatae propria; atque *semper unitas in Trinitate et Trinitas in unitate veneranda est* (10).

11. Credimus in Dominum nostrum Iesum Christum, Dei Filium. Ipse est Verbum aeternum, natus ex Patre ante omnia saecula et consubstantialis Patri, seu *homoousios to Patri*; per quem omnia facta sunt. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est: aequalis ergo *Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem* (11), unus omnino non confusione (quae fieri non potest) *substantiae, sed unitate personae* (12).

12. Ipse habitavit in nobis plenus gratiae et veritatis. Annuntiavit et constituit Regnum Dei, in seipso nobis Patrem manifestans. Dedit nobis mandatum suum novum, ut nos invicem diligeremus, sicut ipse dilexit nos. Docuit nos viam Beatitudinum evangelicarum: videlicet esse pauperes in spiritu, et mites, dolores tolerare in patientia, sitire iustitiam, esse misericordes, mundos corde, pacificos, persecutionem pati propter iustitiam. Passus est sub Pontio Pilato, Agnus Dei, portans peccata mundi, mortuus est pro nobis Cruci affixus, sanguine redemptionis afferens nobis salutem. Sepultus est, et propria virtute resurrexit tertia die, ad consortium vitae divinae, quae est gratia, Resurrectione sua nos evehens. Ascendit in caelum, unde iterum venturus est tunc cum gloria ad iudicandos vivos et mortuos, unumquemque secundum propria merita: qui Amori et Pietati Dei responderint, ibunt in vitam aeternam, qui vero ea usque ad exitum respuerint, igni addicentur interituro numquam.

Et Regni eius non erit finis.

13. Credimus in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur. Qui locutus est per Prophetas; missus est nobis a Christo post eius Resurrectionem et Ascensionem ad Patrem; illuminat, vivificat, tuetur ac regit Ecclesiam, cuius purificat membra, dummodo gratiam ne aversentur. Eius opera,

quae ad intimum animum permanat, hominem aptum facit, qui illi Christi praecepto respondeat: *Estote ... perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est* (13).

14. Credimus Beatam Mariam, quae semper Virgo permansit, Matrem fuisse Verbi Incarnati, Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi (14), eamque, ob singularem suam electionem, *intuitu meritorum Filii sui sublimiore modo redemptam* (15), *ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem fuisse* (16), atque *eximiae gratiae dono omnibus aliis creaturis longe antecellere* (17).

15. Arcto et indissolubili vinculo mysterio Incarnationis et Redemptionis coniuncta (18), Beatissima Virgo Maria, Immaculata, *expleto terrestres vitae cursu, corpore et anima ad caelestem gloriam est assumpta* (19) et Filio suo, qui resurrexit a mortuis, similis reddita, sortem omnium iustorum in antecessum accepit; credimus Sanctissimam Dei Genetricem, novam Hevam, *Matrem Ecclesiae* (20), *caelitus nunc materno pergere circa Christi membra munere fungi, quo ad gignendam augendamque vitam divinam in singulis hominum redemptorum animis opem confert* (21).

16. Credimus omnes in Adam peccavisse; quod significat originale culpam ab illo commissam effecisse, ut natura humana, universis hominibus communis, in talem laberetur statum in quo illius culpae consequentias pateretur. Qui status iam ille non est, in quo natura humana initio in protoparentibus nostris, utpote in sanctitate et iustitia constitutis, inveniebatur, et in quo homo expers erat mali et mortis. Itaque haec humana natura sic lapsa, gratiae munere destituta, quo antea erat ornata, in ipsis suis naturalibus viribus sauciata atque mortis imperio subiecta, omnibus hominibus traditur; qua quidem ratione omnis homo nascitur in peccato. Tenemus igitur, Concilium Tridentinum secuti, peccatum originale, una cum natura humana, transfundi *propagatione, non imitatione, idque inesse unicuique proprium* (22).

17. Credimus Dominum Nostrum Iesum Christum Crucis Sacrificio nos redemisse a peccato originali et ab omnibus peccatis personalibus, ab unoquoque nostrum admissis, ita ut vera exstet Apostoli sententia: *Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia* (23).

18. Confitemur credentes unum baptismum a Domino Nostro Iesu Christo in remissionem peccatorum institutum. Baptismum etiam *parvulis* esse conferendum, *qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerint*; ita ut gratia supernaturali in ortu privati, renascantur *ex aqua et Spiritu Sancto* ad vitam divinam in Christo Iesu (24).

19. Credimus in unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam, a Iesu Christo super petram, qui est Petrus, aedificatam. Ea est *mysticum Christi Corpus, societas* aspectabilis, *organis hierarchicis instructa* et insimul *communitas spiritualis; Ecclesia terrestris*, Populus Dei hic in terris peregrinans, *et Ecclesia caelestibus bonis ditata; germen et initium Regni Dei*, quo opus et cruciatus Redemptionis per hominum aetates continuantur, et quod totis viribus perfectam consummationem exoptat, post finem temporum in caelesti gloria assequendam (25). Temporum decursu, Ecclesiam suam Dominus Iesus per Sacramenta, quae ab ipsius plenitudine manant, format (26). His enim Ecclesia facit, ut membra sua mysterium Mortis et Resurrectionis Iesu Christi participant, per gratiam Spiritus Sancti, qui illam vivificat et movet (27). Est igitur sancta, licet in sinu suo peccatores complectatur; nam ipsa non alia fruitur vita, quam vita gratiae; hac profecto si aluntur, membra illius sanctificantur, si ab eadem se remonent, peccata sordesque animi contrahunt, quae obstant, ne sanctitas eius radians diffundatur. Quare affligitur et paenitentiam agit pro noxis illis, potestatem habens ex his Sanguine Christi et dono Spiritus Sancti filios suos liberandi.

20. Divinarum heres promissionum atque Abrahae filia secundum Spiritum, per illum scilicet Israëlem, cuius et sacros Libros amanter custodit et Patriarchas Prophetasque pie veneratur; super fundamentum Apostolorum aedificata, quorum per saeculorum decursum sive verbum semper vivax sive proprias Pastorum potestates in Petri Successore et in Episcopis, communionem cum ipso servantibus, fideliter tradens; perpetua denique Sancti Spiritus assistentia fruens, Ecclesia munus obtinet illius custodiendae, docendae, exponendae atque diffundendae veritatis, quam per Prophetas quadamtenus adumbratam Deus per Dominum Iesum plene hominibus revelavit. Nos ea omnia credimus, *quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur* (28). Nos eam credimus infallibilitatem, qua Petri Successor perfruitur, cum omnium christianorum Pastor et Doctor *ex cathedra loquitur* (29), *quaeque in Corpore Episcoporum etiam inest quando supremum cum eodem magisterium exercet* (30).

21. Nos credimus Ecclesiam, quam Christus condidit et pro qua preces effudit, unam et fide et cultu et communionis hierarchicae vinculo indeficienter esse (31). Huiusce in sinu Ecclesiae sive uberrima liturgicorum rituum varietas sive legitima theologici spiritualisque patrimonii peculiariumque disciplinarum differentia, nedum eiusdem *noceant unitati, eam potius declarant* (32).

22. Nos item, hinc agnoscentes *extra Ecclesiae Christi compaginem elementa plura sanctificationis et veritatis inveniri, quae ut dona ipsius Ecclesiae propria, ad unitatem catholicam impellunt* (33), hinc credentes Sancti Spiritus actionem,

qui in cunctis Christi discipulis desiderium huiusce unitatis suscitatur (34), id fore speramus, ut christiani, qui nondum plena unice Ecclesiae communione fruuntur, in uno grege cum uno Pastore tandem uniantur.

23. Nos credimus *Ecclesiam necessariam esse ad salutem. Unus enim Christus est Mediator ac via salutis, qui in Corpore suo, quod est Ecclesia, praesens nobis fit* (35). Sed divinum propositum salutis universos amplectitur homines: atque illi qui *Evangelium Christi eiusque Ecclesiam sine culpa ignorantes, Deus tamen sincero corde quaerunt, eiusque voluntatem per conscientiae dictamen agnitam, operibus adimplere, sub gratiae influxu conantur*, ii etiam, numero quidem, quem unus Deus novit, *aeternam salutem consequi possunt* (36).

24. Nos credimus Missam, quae a sacerdote in persona Christi, vi potestatis per sacramentum Ordinis receptae, celebratur, quaeque ab eo Christi et membrorum eius mystici Corporis nomine offertur, revera esse Calvariae Sacrificium, quod nostris in altaribus sacramentaliter praesens efficitur. Nos credimus, ut panis et vinum a Domino consecrata in ultima Cena in eius Corpus eiusque Sanguinem conversa fuerunt, quae mox pro nobis in Cruce erant offerenda, ita pariter panem et vinum a sacerdote consecrata converti in Corpus et Sanguinem Christi, in caelis gloriose assidentis; credimusque arcanam Domini praesentiam, sub specie illarum rerum, quae nostris sensibus eodem quo antea modo apparere perseverat, veram, realem ac substantialem esse (37).

25. In hoc igitur Sacramento Christus non aliter praesens fieri potest, quam per conversionem totius substantiae panis in eius Corpus et per conversionem totius substantiae vini in eius Sanguinem, integris manentibus dumtaxat panis et vini proprietatibus, quas nostris sensibus percipimus. Quae arcana conversio convenienter et proprie a sancta Ecclesia *transsubstantiatio* appellatur. Quaevis porro theologorum interpretatio, quae aliquam huiusmodi mysterii intelligentiam quaerit, ut cum catholica fide congruat, id sartum tectum praestare debet, in ipsa rerum natura, a nostro scilicet spiritu disiuncta, panem et vinum, peracta consecratione, esse desiisse, ita ut adorandum Corpus et Sanguis Domini Iesu post ipsam vere coram nobis adsint sub speciebus sacramentalibus panis et vini (38), quemadmodum ipse Dominus voluit, ut sese nobis alimentum praeretur, nosque mystici Corporis sui unitate sociaret (39).

26. Una atque individua Christi Domini in caelis gloriosi existentia non multiplicatur, sed Sacramento praesens efficitur variis in terrarum orbis locis, ubi Eucharisticum sacrificium peragitur. Eadem autem existentia, post celebratum Sacrificium, praesens manet in Sanctissimo Sacramento, quod, in altaris tabernaculo, veluti vivum cor nostrorum temporum est. Quam ob rem suavissimo sane officio tenemur honore afficiendi atque adorandi in Hostia Sancta, quam oculi nostri intuentur, Verbum ipsum incarnatum, quod iidem intueri non possunt, quodque tamen praesens coram nobis effectum est, quin tamen deseruerit caelos.

27. Confitemur pariter Regnum Dei, quod hic in terris in Christi Ecclesia primordia habuit, *non esse de hoc mundo* (40), *cuius figura praeterit* (41), itemque eius propria incrementa idem existimari non posse atque progressionem humanitatis cultus, vel scientiarum, vel technicarum artium, sed in eo consistere, ut investigabiles divitiae Christi altius usque cognoscantur, ut spes in aeternis bonis constantius usque ponatur, ut Dei caritati flagrantius usque respondeatur, ut denique gratia atque sanctitudo largius usque diffundantur inter homines. At eodem amore Ecclesia impellitur, ut etiam verum hominum bonum temporale continenter cordi habeat. Dum enim quotquot habet filios monere non cessat, eos *non habere hic in terris manentem civitatem* (42), eosdem etiam exstimulat ut, pro sua quisque vitae condicione atque subsidiis, propriae humanae civitatis incrementa foveant, iustitiam, pacem atque fraternam concordiam inter homines promoveant, atque fratribus suis, praesertim pauperioribus et infeliciores, largiatur adiumentum. Quare impensa sollicitudo, qua Ecclesia, Christi Sponsa, hominum necessitates prosequitur, hoc est eorum gaudia et exspectationes, dolores et labores, nihil aliud est nisi studium, quo ipsa vehementer impellitur, ut iis praesens adsit, eo quidem consilio, ut Christi luce homines illuminet, universosque in Illum, qui ipsorum unus Salvator est, congreget, atque coniungat. Nunquam vero haec sollicitudo ita accipienda est, quasi Ecclesia ad res huius mundi se conformet, aut deferveat ardor, quo ipsa Dominum suum Regnumque aeternum exspectat.

28. Credimus vitam aeternam. Credimus animas eorum omnium, qui in gratia Christi moriuntur - sive quae adhuc Purgatorii igne expiandae sunt, sive quae statim ac corpore separatae, sicut Bonus Latro, a Iesu in Paradisum suscipiuntur - Populum Dei constituere post mortem, quae omnino destruetur Resurrectionis die, quo hae animae cum suis corporibus coniungentur.

29. Credimus multitudinem earum animarum, quae cum Iesu et Maria in Paradiso congregantur, Ecclesiam Caelestem efficere, ubi eadem, aeterna beatitudine fruuntur, Deum vident sicuti est (43) atque etiam, gradu quidem modoque diverso, una cum sanctis Angelis partem habent in divina rerum gubernatione, quam Christus glorificatus exercet, cum pro nobis intercedant suaeque fraterna sollicitudine infirmitatem nostram plurimum iuvent (44).

30. Credimus communionem omnium Christifidelium, scilicet eorum qui in terris peregrinantur, qui vita functi purificantur et qui caelesti beatitudine perfruuntur, universosque in unam Ecclesiam coalescere; ac pariter credimus in

hac communione praesto nobis esse misericordem Dei eiusque Sanctorum amorem, qui semper precibus nostris pronas aures praebent, ut Iesu nobis asseveravit: *Petite et accipietis* (45). Hanc fidem profitentes et hac spe suffulti exspectamus resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi.

Benedictus Deus sanctus, sanctus, sanctus. Amen.

Pronuntiata ante Basilicam Petrianam, die XXX mensis Iunii, anno MCMLXVIII, Pontificatus Nostri sexto.

PAULUS PP. VI

-
- (1) Cfr. 1 *Tim.* 6, 20.
  - (2) Cfr. *Luc.* 22, 32.
  - (3) Cfr. Conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, *Dz. Sch.* 3002.
  - (4) Cfr. Litt. Enc. *Humani Generis*, A.A.S. 42 (1950) p. 575; Conc. Lateran. V, *Dz. Sch.* 1440-1441.
  - (5) Cfr. *Ex.* 3, 14.
  - (6) Cfr. 1 *Io.* 4, 8.
  - (7) Cfr. 1 *Tim.* 6, 16.
  - (8) Cfr. Conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, *Dz. Sch.* 3016.
  - (9) *Symbolum Quicumque*, *Dz. Sch.* 75.
  - (10) *Ibid.*
  - (11) *Ibid.*, n. 76.
  - (12) *Ibid.*
  - (13) Cfr. *Matth.* 5, 48.
  - (14) Cfr. Conc. Ephes., *Dz. Sch.* 251-252.
  - (15) Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen Gentium*, n. 53.
  - (16) Cfr. Pius IX, Bulla *Ineffabilis Deus*, *Acta*, pars I, vol. I, p. 616.
  - (17) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 53.
  - (18) Cfr. *Ibid.*, nn. 53, 58, 61.
  - (19) Cfr. Const. Ap. *Munificentissimus Deus*, A. A. S. 42 (1950) p. 770.
  - (20) *Lumen Gentium*, nn. 53, 56, 61, 63; PAULUS VI, Alloc. in conclusione III Sessionis Concilii Vat. II, A. A. S., 56 (1964) p. 1016; Exhort. Apost. *Signum Magnum*, A. A. S. 59 (1967) pp. 465 et 467.
  - (21) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 62; PAULUS VI, Exhort. Apost. *Signum Magnum*, A. A. S. 59 (1967) p. 468.
  - (22) Cfr. CONC. TRID. Sess. V, Decret. *De pecc. orig.*, *Dz. Sch.* 1513.
  - (23) *Rom.* 5, 20.
  - (24) Cfr. Conc. Trid., *ibid.*, *Dz. Sch.* 1514.
  - (25) Cfr. *Lumen Gentium*, nn. 8 et 5.
  - (26) Cfr. *Ibid.*, nn. 7, 11.
  - (27) Cfr. Conc. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, nn. 5, 6; *Lumen Gentium*, nn. 7, 12, 50.
  - (28) Cfr. Conc. Vat. I, Const. *Dei Filius*, *Dz. Sch.* 3011.
  - (29) Cfr. *Ibid.*, Const. *Pastor Aeternus*, *Dz. Sch.* 3074.
  - (30) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 25.
  - (31) Cfr. *Ibid.*, nn. 8, 18-23; Decret. *Unitatis Redintegratio*, n. 2.
  - (32) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 23; Decret. *Orientalium Ecclesiarum*, nn. 2, 3, 5, 6.
  - (33) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 8.
  - (34) Cfr. *Ibid.*, n. 15.
  - (35) Cfr. *Ibid.*, n. 14.
  - (36) Cfr. *Ibid.*, n. 16.
  - (37) Cfr. Conc. Trid., Sess. XIII, Decret. *De Eucharistia*, *Dz. Sch.* 1651.
  - (38) Cfr. *Ibid.*, *Dz. Sch.* 1642, 1651; PAULUS VI, Litt. Enc. *Mysterium Fidei*, A. A. S. 57 (1965) p. 766.
  - (39) Cfr. *S. Th.*, III, 73, 3.
  - (40) Cfr. *Io.* 18, 36.
  - (41) Cfr. 1 *Cor.*, 1, 31.
  - (42) Cfr. *Hebr.*, 13, 14.
  - (43) 1 *Io.* 3, 2; BENEDICTUS XII, Const. *Benedictus Deus*, *Dz. Sch.* 1000.
  - (44) Cfr. *Lumen Gentium*, n. 49.
  - (45) Cfr. *Luc.* 10, 9-10; *Io.* 16, 24.

